

Michał Wojciechowski

Dwunasty zjazd międzynarodowy Society of Biblical Literature oraz Colloquium Biblicum Lovaniense : Lowanium, 7-10 VIII 1994

Collectanea Theologica 65/1, 183-189

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MICHAŁ WOJCIECHOWSKI, WARSZAWA

**DWUNASTY ZJAZD MIĘDZYNARODOWY SOCIETY OF
BIBLICAL LITERATURE ORAZ COLLOQUIUM BIBLICUM
LOVANIENSE**

Lowanium, 7-10 VIII 1994

Te dwie znaczące konferencje na tematy biblijne odbyły się tym razem łącznie. Wynikało to z wyboru Lowanium (Leuven) jako kolejnego miejsca międzynarodowego spotkania SBL, odbywającego się zazwyczaj w Europie Zachodniej (1993 w Münster, sprawozdanie CT 64: 1994 nr 2). Na rok 1995 zaplanowano natomiast Budapeszt 23-26 VII, co powinno być zachętą dla uczestników polskich, których w tym roku poza niżej podpisanym nie było.

Obrady SBL zgromadziły ponad 200 uczestników, z których większość wygłosiła referaty lub komunikaty. Ułożone one były w równoległych seriach tematycznych, bardzo rozmaitych, bo tematy zgłaszają przede wszystkim sami uczestnicy; odbyła się też otwarta dyskusja na temat przyszłości studiów biblijnych, którą prowadził D.J. L u l l, organizator zjazdu. Po raz pierwszy na zjeździe „zamorskim” tego amerykańskiego dawniej stowarzyszenia badacze z USA byli w wyraźnej mniejszości, ustępując liczbą Niemcom i Brytyjczykom.

Wśród ponad stu uczestników CBL przeważali Belgowie i Holendrzy, choć nie brakowało i osób z innych krajów. W ramach CBL wygłoszono 10 referatów na sesjach plenarnych, w grupach zaś ponad 20 komunikatów, do tego 4 dłuższe seminaria dyskusyjne. Jak zwykle zjazd ten był skupiony na jednym temacie - w tym roku były nim Listy do Koryntian.

Na konferencjach tych trzy czwarte wypowiedzi konferencji było po angielsku, reszta po niemiecku i francusku. Uczestnicy otrzymali streszczenia referatów (SBL w formie książeczki *Society of Biblical Literature. Twelfth International Meeting*). Materiały CBL jak zwykle ukażą się w kolejnym tomie serii *Bibliotheca Ephemeridum Theologicarum Lovaniensium*; rozdano też obecnym bibliografię poprzednich zjazdów: *Colloquium Biblicum Lovaniense 1949-1993*. Szereg wydawnictw wystawiało i sprzedawało (ze zniżką) swoje nowsze książki na tematy biblijne (Mohr (Siebeck), de Gruyter, Brill, Scholars, Sheffield, Peeters, Brepols, Eerdmans, Clark, Kok Pharos).

Tematykę omawianą można uporządkować następująco:

SBL

Historia religii izraelskiej a teologia biblijna. Punktem wyjścia dyskusji była tu nowa synteza R. A l b e r t z a, *Religionsgeschichte Israels in alttestamentlicher Zeit*, Göttingen 1992 (rec. będzie opublikowana osobno). Uważa on, że studium religii Izraela winno mieć charakter historyczny, nie systematyczny, gdyż nie da się wyprowadzić jednej doktryny z tekstów różnego pochodzenia i wcale przez autorów nie skoordynowanych; teologia biblijna należy do teologii systematycznej, nie do nauk biblijnych. Przedstawiono szereg krytycznych reakcji na te tezy: J. B a r t o n, *Old Testament Theology after Albertz?* (teologia biblijna musi zmienić wiele ujęć); B. J a n o w s k i, *Theologie des Alten Testaments in religionsgeschichtlicher Sicht - formale und materiale Aspekte* (myśl teologiczną należy przedstawiać jako historycznie ukształtowaną); R. R e n d t o r f f, *Die Hermeneutik einer kanonischer Theologie des Alten Testaments* (można i trzeba czytać ST jako kanon, z punktu widzenia końcowego etapu łączenia ksiąg w zbiór; wtedy istniał i zamysł syntezy i podstawy do niej w treści ksiąg); I. K a l i m i; N. P. L e m c h e, *Theology of the Old Testament: An Impossible Discipline?* (kanon hebrajski ukształtował się ostatecznie po zetknięciu z hellenizmem i powstaniu chrześcijaństwa, teologia St. Testamentu jest dla chrześcijanina najpierw częścią teologii biblijnej w ogóle); M.T. W a c k e r, *Theologie des Alten Testaments oder Religionsgeschichte Israels - (k)eine Alternative?*; F. C r ü s e m a n n, *Falsche Alternativen? Diachronie und Synchronie in theologischer Perspektive* (dwa komplementarne punkty widzenia); H.P. M ü l l e r, *Fundamentalfragen jenseits der Alternative von Theologie und Religionsgeschichte* (wobec trudności mówienia o Bogu obraz historyczny musi być cząstkowy, jego niespójność można rozumieć w duchu teologii negatywnej); Ch. H a r d m e i e r, *Systematische Elemente der Theologie in der hebräischen Bibel: das Loben Gottes - ein Kristallisationsmoment biblischer Theologie* (również inni wskazywali na tego rodzaju elementy zawartości ST). Na zakończenie wystąpił R. A l b e r t z, *Theologie des Alten Testaments oder Religionsgeschichte Israels?* (wady koncepcyjne teologii biblijnej i zalety podejścia historycznego).

ST przekrojowo. J. K r a š o v e c, *Cosmological and Personalistic Foundations of Justice* (Grecja i Biblia hebr.); R.P. C a r r o l l, *Imagined Communities: An Overview of the Literature of the Second Temple Community*; J. B e r l i n e r b l a u, *The Sociology of Israelite Religion: Where Do We Stand, Where Do We Go?*; K. K o c h, *Yahwe's Move from Sinai to Canaan* (początki religii Izraela: jak przyswojono kult Jahwe z pustyni w warunkach życia na wzgórzach Kanaan); J. R. R o s e n b l o m, *Secular and Sacred Tendencies in the K'tu-veem* (te pierwsze w pewnych tekstach historycznych, Pnp, Est, Prz, Koh, pozostają w związku z wpływami greckimi); B.B. S c h m i d t, *Israel's Beneficent Dead: Ancestor Cults and Necromancy in Israelite Religion and Tradition*; D.

Grossberg, *Let the Hills Rejoice and the Earth Be Glad* (funkcje personifikacji).

Pięcioksiąg. P.J. Arzt, „*Unter Mühsal wirst du von ihm essen*” (*Gen 3,17!*) - *Die Acker-Mensch-Beziehung der Urgeschichte und ihre ökologische Aktualisierung*; D.M. Carr, *Narrative Cross-Currents in Genesis: The Case of P and Non-P Materials*; S.D. Sperling, *Trousers and the Date of the Priestly Code* (spodnie wprowadzili dopiero Persowie, skoro mowa o nich przy szatach arcykapłańskich, należy kodeks kapłański datować po niewoli); K. Jeppesen, *At That Time Men Began to Call Upon the Name of Yahweh*; L. Teugels, *Isaac, the Passive Patriarch - Rebekah, The Active Matriarch: the Characterisation of Rebekah and Isaac in the Book of Genesis (Gen 22; 24; 25,19ff; 26; 27-28,9)*; M. Verenne, *Expulsion and Flight (Exodus 12,33/14,5). The Interpretation of a Crux Critically Re-assessed*; Y. Kobayashi, *A Possibility for a Different Translation of Exodus 20:5b* (”za grzechy ojców wobec ich dzieci”); T.L.J. Mafico, *The Enigma of Exodus 32:4 and Kings 12:28*; K. Grünwaldt, *Überlegungen zur Eigenständigkeit des Heiligskeitgesetzes*; R.L. Schultz, *The Arrangement of the „Murmuring” Texts in Numbers: Symmetry and Progression*; J.D. Saffren, *The Literary Structure of the Balaam Narrative*; M. Lubetski, *An Alternative Reddition of Numbers 21:28*; H. Seebass, *Bileam in Dichtung und Erzählung (Num. 22-24)*; J.P. Sonnet, *Le „Livre de la Loi” (cf. Dt 28-31): écrit avant être écrit*; M.A. Zippor, *The Deuteronomistic Account of the Golden Calf and Its Reverberation in the Other Parts of the Book of Deuteronomy*; P. Sanders, *Can Deuteronomy 32 Be Dated on the Basis of Its Theology?*; S. Beyerle, *Thesen zu Text. Form und Komposition des Mosesegens (Deut 33)*.

Historyczne. M.T. Davis, *The Iconography of Royal Propaganda in the Visual Arts of the Ancient Near East as Background for Literary Rhetoric and Motif in Samuel 17*; D.J.A. Clines, *David as New Man: Conflicting Constructions of Masculinity in the Hebrew Bible*, J. Van Seeters, *Solomon’s Temple: Fact and Ideology in Biblical and Near Eastern Historiography* (relacje Krl i Krn prawie wyłącznie ideologiczne); H. Pypers, *Of Messengers and Kings: 2 Samuel 11,1 and the Control of Communication*; I. Kottsieper, *Der Fall Nabet - eine Revision*; H.J. Koorevaar, *Die Makrostruktur des Buches Samuel und ihre theologischen Implikation*; J.T. Walsh, *Command and Compliance in the Elijah Stories*; E. Eynikel, *The Structure of 2 Kings 23,1-24: The Reform of Josiah*.

Prorocy. P.G. Mosca, *Poetry and Philology: Three Cruxes in Isaiah 40*; T. Odashima, *Nochmals über „das jerusalemische Capitel” (B. Duhm) - Zur Interpretation vom Anfang und Ende des Kap. 5 des Jeremiabuchs*; Y. Hoffman, *Jeremiah 36 as an Etiological Story and Editing the Book of Jeremiah*; J. Lust, *Ezekiel in Hebrew and in Greek. Ezek 39:29 and Its Context*; P.R. Davies, *Daniel and the Death of God*; R.F. Melugin, *Amos as Artistic Unity*; J.A.

W a a g n a a r, *Times of Hope and Times of Sorrow in Micah 4:8-5,3*; R. Fuller, *The Value of Evidence from the Judean Desert for the Canon of the Minor Prophets*.

Psalmy. E. Z e n g e r, *Welchen Sinn hat es heute noch, nach dem „Sitz im Leben“ von Psalmen zu fragen?* (z odpowiedziami K.H. Richardsa i R. Rendtorffa); M. Millard, *David, Tempel und Tora. Zu einer kontextuellen Auslegung des Psalters*; G.T. Sheppard, *The „Scope“ of the Book of Psalms: Form and Redaction Criticism and Beyond*; P.J. Botha, *Poetic Conventions in the Psalms*; E. Bons (Ps 2); J. Holman (Ps 8); W. S. Prinsloo (Ps 67).

Mądrościowe. A.C.C. L e e, *Wisdom in the Hebrew and Chinese Traditions: A Study of Kohelet and Zhuang Zi*; T. Forti, *Animal Images in the Didactic Rhetoric of Wisdom Literature*; T.F. Daley, *The Book of Job: A Theo-Novella*; Hi dotyczył też zaplanowany, lecz nie wygłoszony referat D. Wolfersa o błędach w tłumaczeniu wynikłych z założeń interpretacyjnych; A. Schoors, *The Verb r'h in the Book of Kohelet*; E.C. W a n t, „*They Beat Me and Bruised Me ... Those Watchmen of the Walls*”: *Shulamith and the Prophets* (Pnp broni narodu przed oskarżeniami takimi jak w Oz, Jr a zwłaszcza Ez).

Tłó S.T. M. C o g a n, *Repeated Oracle-Taking: A Matter of Perspective* (w starożytnej Mezopotamii ponawiano wyrocznie przedbitewne); S. H e m r a j, *The Importance of the Greek-Aramaic Inscriptions of Emperor Ashoka for an Intercultural Study of Sacred Scriptures and of the Bible in Particular*; K.A.D. S m e l i k, *Molech, Molek or molk-Sacrifice?* [ta ostatnia] *A Reassessment of the Evidence Concerning the Hebrew Term Molekh*; H.Z. S z u b i n, *The Status of the "Repudiated Wife" vis à vis the „Beloved Wife” in the Bible and Ancient Near Eastern Legal Documents and Cognate Literary Texts*; M. S t e i n e r, *Jerusalem in the 7 th Century BCE* (archeologia).

NT a literatura hellenistyczna. W ostatnich latach widać nowy wzrost zainteresowania dla tła greckiego NT; w badaniach uczestniczy przy tym wielu filologów klasycznych i historyków starożytności. Na zjeździe odbyła się dyskusja o książce R. B u r r i d g e` a, *What Are the Gospels? A Comparison with Graeco-Roman Biography*, Cambridge 1992 (rec. moja CT 64: 1994 nr 1, s. 168-170), recenzentami byli A. Y a b r o - C o l l i n s i R.I. P e r v o. Autor dowodzi zbieżności gatunku literackiego Ewangelii z biografiami starożytnymi - teza ta spotkała się z przyjęciem bardzo przychylnym. Dyskutowano też o książce G.E. S t e r l i n g a, *Self-Definition: Josephos, Luke-Acts and Apologetic Historiography*, Leiden 1992 (recenzentami byli A. D i h l e, L.C. A l e x a n d e r) - zestawia ona Łk-Dz z Berossusem, Manetonem i Józefem Flawiuszem (analogia jednakowoż ograniczona, bo u Łukasza trudno dopatrzeć się zamiaru apologii chrześcijaństwa wobec świata zewnętrznego). H. C a n c i k, *Kultur-, Religions- und Institutionsgeschichte in der antiken Geschichtsschreibung: Philologische Bemerkungen zum lukanischen Geschichtswerk*, zestawiał Łk-Dz z antycznymi historiami instytucji oraz zrzeseń religijnych. W całości brakło może odwołania do studium C.J. H e m e r a, *The Book of Acts in the Setting of Hellenistic History*,

Tübingen 1989 (wierność w przekazie realiów ówczesnych, zbieżność z metodami ówczesnej historiografii; por. też D.E. A u n e, *New Testament in Its Literary Environment*, Cambridge 1988, rec. moja CT 62: 1992 nr 1, s. 177-180).

Pokrewnym tematem są powieści bądź nowele hellenistyczne, oświetlające NT od strony języka i tła, a czasami także struktur myślowych i zabiegów literackich (choć skądinąd do tych nowel najpodobniejsze są gatunkowo pewne apokryfy NT): R.F. H o c k, *Why the New Testament Scholars Should Read the Ancient Romances*; R.I. P e r v o, *Romancing a Neglected Stone* (nowele w formie listowej, np. o Chionie z Heraklei, a listy pasterskie); D.R. E d w a r d s, *Pleasurable Reading or Symbols of Power? Religious Themes an Social Context in Chariton* (propaganda kultu Afrodyty); L.C. A l e x a n d e r, „*In Journeyings Often*”: *Voyaging in the Ancient Novel and in the Acts of the Apostles*; Ch. W. H e n d r i c k, *The Representation of Private Religious Piety in Chariton's Chaereas and Callirhoe and in the Gospel of Mark* [14,32-42; naciągane].

Jezus historii. Odbyła się dyskusja z udziałem autorów książek na ten temat, J.D. C r o s s a n e m (USA) i N.T. W r i g h t e m (Anglia). Pierwszy, o orientacji zbliżonej do krytyki niemieckiej, wydał ostatnio książkę *Jesus: A Revolutionary Biography*, drugi znany jest z *The New Testament and the People of God* (t.1); obaj łączą naukowy krytycyzm z przystępnością formy.

Ewangelie. W.J.C. W e r e n, *The Five Women in Matthew's Genealogy* (pochodzenie Jezusa i podejrzenia ludzkie); P. G a r n e t, *Matthew 3.15: Meaning and Authenticity*; J. K a m p e n, *Communal Discipline in Matthew and in the Sectarian Texts from Qumran*; B.W. G r i f f i n, *The Puzzling „Archaic Mark” Manuscript: The Current State of the Evidence* (minuskuła 2427 mimo wielkiego podobieństwa do kodeksu watykańskiego nie zawiera godnych uwagi własnych lekcji i trzeba ją uznać za wtórny odpis); E.S. M a l b o n, *The Minor Characters in Mark: Extending the Response Continuum*; S.E. M c G i n n - M o o r e r, *Mark's Women at the Tomb: Public Silence, Secret Proclamation*; N.H. T a y l o r, *Jesus, Stephen and the Temple*; K. H a n h a r t, *Le jeune homme anonyme et le disciple bien-aimé*; J. M a g n e, *Why did the Bread Open the Eyes of the Emmaus Disciples? A Book Answers* (analogia do otwarcia oczu po zjedzeniu owocu zakazanego; wspomniana książka to *From Christianity to Gnosis and from Gnosis to Christianity*, Atlanta 1993); I. D u n d e r b e r g, *Johannine Anomalies and the Synoptics*; J. F o s s u m, *The Logos Concept in the Prologue to John's Gospels: A New Interpretation* (analogie do Imienia Bożego i Anioła Jahwe); Ch. S a a y m a n, *The Coherence of John 3,1-21: A Speech-Act Approach*; F. W i s s e, *Early Christian Literature and Natural Selection* (selekcja wg przydatności - jak w teorii ewolucji).

Paweł. J.A. L o u b s e r, *Orality and Literacy in the Pauline Epistles - some New Hermeneutical Implications*; T. S c h m e l l e r, *Leadership and Egalitarianism in Pauline Communities and in Greco-Roman Associations*; E. V e r h o e f, *Die Benutzung eines Sekretärs und die Authentizität der paulinischen*

Briefe; B.J. K o e t, *Why Did Paul Shave His Hair (Acts 18,18)?*; B. Blumenfeld, *Paul's Politics: Unity and Continuity*; P.J. M a a r t e n s, *The Relevance of „Context” and „Interpretation” in Semiotic Relations of Romans 5:3-8*; Ch.D. S t a n l e y, „Jew” and „Greek” in *Sociological Perspective*; C. V a n d e r S t i c h e l e, *Depicting the New with the Familiar. Paul's Use of the Creation Stories - A Feminist Perspective*.

Jakub. R.B. C r o t t y, *The Role of James the Just in the Early Christian Church*; A. A h r e n s, *Gleichnisse im Jakobusbrief [2,1-4.15-16]*; C. M a r u c c i, *Das Volkommene Gesetz der Freiheit (Jak 1,25; 2,12)* (wolność wyboru, z której wynika odpowiedzialność).

Pobiblijne. S. W a l c z a n o w, *Die altslawischen Pseudepigraphen des AT im Lichte der Qumranschriften: Beobachtungen und Probleme*; Ch. B e g g, *The Transjordan Altar (Joshua 22) in the Retellings of Josephus and Pseudo-Philo*; P.M. M u n o a, *Four Powers in Heaven: The Interpretation of Daniel 7 in the Testament of Abraham*; G. L a n g e r - B o d e n d o r f e r, *Der Midrasch Ezechiel 16 als Geschichtsquelle der rabbinischen Exodus-Tradition*; H.A. M c K a y, *How to Avoid Being Taken for a Jew: The Advice of ~Inauthentic~ Ignatius*; T. B a a r d a, *The Geography of the „Martydom of Mark”*; N. C h i v a r o v, *Die Aktualisierung im 9 Jhd. des Hippolytskommentar zum Daniel*; K. T s e r e t e l i, *Paronomasia in the Georgian Biblical Texts*; A. T r o o s t, *Gendering a Parable: Three Sketches of the Prodigal Son and a Woman (Luke 15,11-32)* [Rembrandt]; P.S. K e a b l e, *Creators, Creatures and Victims: Word, World and Self-Determination in Apocalypses from Wycliffe to the Present Day*; K.G.C. N e w p o r t, *The Book of Revelation in Early Methodism: A Study in New Testament «Wirkungsgeschichte»*; H. T s u c h i y a, *The Reception of the Bible in Japan*.

CBL 1-2 Kor

Przekrojowo. R. B i e r i n g e r, *Die beiden Korintherbriefe in ihrer Beziehung zueinander nach der neuerer Forschung*; A. L i n d e m a n n, *Die paulinische Ekklesiologie und die Lebenswirklichkeit der christlichen Gemeinde in Korinth* (a mianowicie żywe kontakty z poganami); J.M. S e v r i n, *La gnose à Corinthe*; R.F. C o l l i n s, *1 Corinthians as a Hellenistic Letter*; P.J. T o m s o n, *La première épître aux Corinthiens: un document de la tradition apostolique d'halakha*; D.H. L i e b e r t, *The Apostolic Form of Writing. Group Letters before and after 1 Corinthians*; F. N e i r y n c k, *The Sayings of Jesus in 1 Corinthians*; E. V e r h o e f, *The Senders of the Letters to the Corinthians in Connections With the Use of „I” and „We”*; V. K o p e r s k i, *Knowledge of Christ and Knowledge of God in the Corinthian Correspondence*; C.J.A. H i c k l i n g, *Paul's Use of Exodus in the Corinthian Correspondence*; T.L. B r o d i e, *The Systematic Use of the Pentateuch in 1 Corinthians* (jest szeroko używany nie tylko jako źródło cytatów, lecz także terminologii, planu i struktur myślowych).

Większe partie tekstu 1 Kor. J.S. V o s, *1 Kor 1-4. Situatie en argumentatie* (seminarium po holendersku); J. D e l o b e l, *Coherence and Relevance of 1 Cor 8-10*; G. S t e y n, *Reflections on to onoma tou kyriou in 1 Corinthians*; E. B a m m e l, *Rechtsfindung in Korinth*; W. S c h r a g e, *Eucharistie und Gottesdienst im 1. Korintherbrief. Stand der Diskussion und offene Fragen* (seminarium).

2 Kor. S. H a f e m a n n, *The Structure of Paul's Apologetic. A. Survey of Paul's Argument from the Old Testament and Christology in 2 Cor 1-9* (seminarium); J. L a m b r e c h t, *Boasting in 2 Cor 10-13*; N.M. W a t s o n, *Physician, Heal Thyself? Paul's Character as Revealed in 2 Corinthians in the Light of His Insistence on the Need for Congruence Between Word and Deed*.

Poszczególne teksty 1 Kor. 1,18-25 (E. R e i n m u t h, por. LAB 40,4); 2,9 (J. V e r h e y d e n, wg Orygenes); 5,13b i 6,16 (B.S. R o s n e r); 6,12 (B.J. D o d d - wypowiedź Pawła, nie cyt); 7 (J. G u n d r y - V o l f, ascetyzm w Koryncie); 7,1-7 (C.C. C a r a g o u n i s); 8,1-6 (J.F.M. S m i t); 8,1-13 i 11,2-16 (H.F. R i c h t e r); 8,4-6 (A. D e n a u x); 10,8-11 (B.J. K o e t); 11,23-26 par. (J.M. V a n C a n g h); 10,14-22 (N. B a u m e r t); 13 (C. F o c a n t, seminarium); 15,12 (Ch. T u c k e t t); 15,20 (J. H o l l e m a n n); 15,20-29 (M. d e B o e r); 15,35-55 (W.F. S m e l i k, SBL, tło rabiniczne motywu świetlistości sprawiedliwego); 15,51-52 (S. S c h n e i d e r).

2 Kor. 4,7-12 (J. S c h r ö t e r); 5,18-21 (S.E. P o r t e r); 5,21 (R.K. M o o r e); 6,17 (C. H e i l); 11,22n por.3 (D.A. K o c h); 12,2-4 (M.E. T h r a l l).

Michał Wojciechowski